

Czym zajmuje się filozofia analityczna?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Wittgenstein Ludwig, *Tractatus logico-philosophicus*, tłum. B. Wolniewicz, Warszawa 2012.

Czym zajmuje się filozofia analityczna?

Paweł Piłonow, *Jedenaście głów*, 1934–1935 r.

Źródło: sailko, Paweł Piłonow, *Jedenaście głów*, 1934 - 1935 rok., Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Czym jest język? Czy tylko narzędziem komunikacji? Czy ma wpływ na nasze codzienne poznanie świata? Czy ma wpływ na poznanie naukowe? Czy ogranicza, czy raczej poszerza możliwości poznania naukowego? A jeśli wpływa na nasze poznanie, to jak go używać, by służył temu poznaniu jak najlepiej, by prowadził do prawdy o rzeczywistości? Czy są języki lepsze od innych? Czy języki sztuczne służą lepiej docieraniu do rzeczywistości? I wreszcie – czym jest prawda? Czy docieramy do niej w językowym opisie świata? Takie pytania stawia m.in. filozofia analityczna.

Twoje cele

- Wskażesz najważniejsze inspiracje filozofii analitycznej.
- Scharakteryzujesz filozofię analityczną.
- Omówisz główne obszary zainteresowania filozofii analitycznej.
- Przeanalizujesz fragmenty *Traktatu logiczno-filozoficznego* Ludwiga Wittgensteina.

Źródła i inspiracje filozofii analitycznej

Filozofia analityczna, która podejmuje zagadnienia poznania w kontekście języka i jego mechanizmów, ma swoją bogatą tradycję. Pierwszym wielkim filozofem, rozważającym kwestie logiki, retoryki i zagadnienia języka w obrębie poetyki, był Arystoteles. Był on twórcą klasycznej koncepcji prawdy, opisywał działanie **sylogizmu** i innych reguł wnioskowania, analizował kwestie struktury wypowiedzi oraz znaczeń słów, zwłaszcza wyrażen niedosłownych, czyli metafor. Myśl Arystotelesa rozwijała w średniowieczu szkoła scholastyczna, podejmująca drobiazgowo analizy lingwistyczne i semantyczne, w szczególności dotyczące zagadnień teologicznych. Wielki

średniowieczny spór toczony w obrębie tej szkoły o istnienie **desygnatów językowych** pojęć ogólnych (uniwersaliów), zakończony zwycięstwem **nominalizmu**, skierował filozofię zachodnią na tory refleksji o języku i nauce. Scholastyka znacząco rozwinęła także refleksję logiczną. Jej swoistym efektem był również tzw. ontologiczny dowód na istnienie Boga autorstwa Anzelma z Canterbury, który to wykorzystał definicję bytu absolutnego do sformułowania kategorycznej tezy w zakresie istnienia transcendencji.

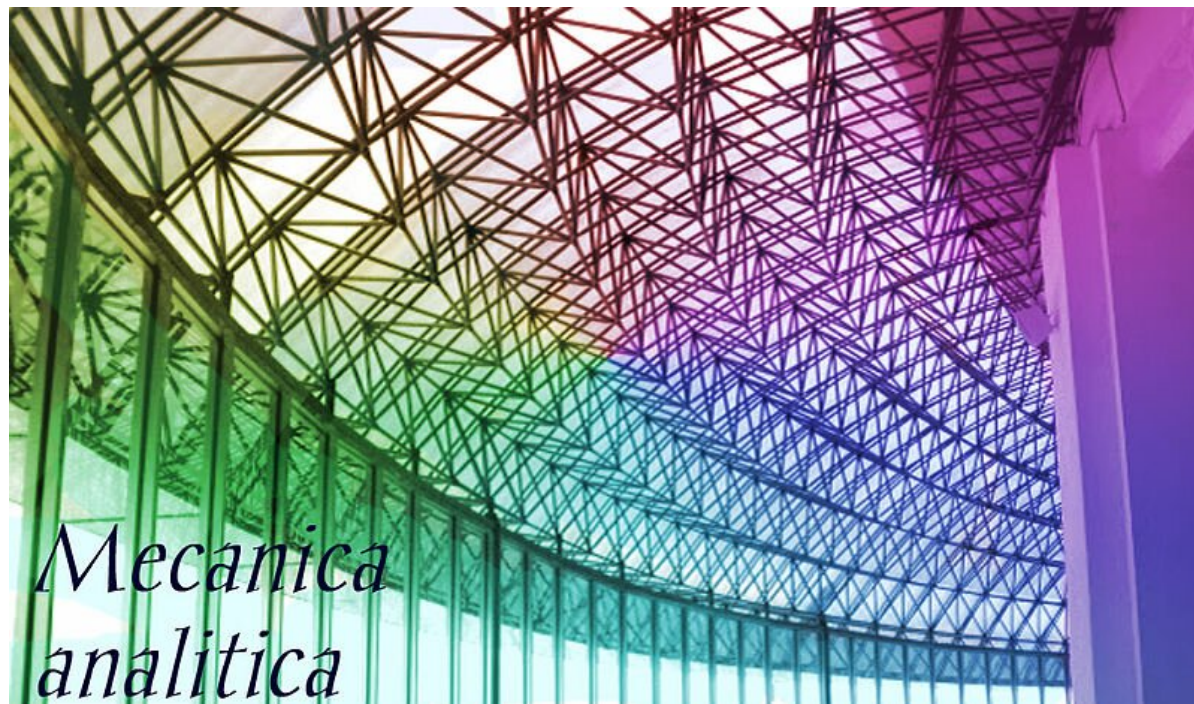
Język matematyki i logiki analizowali z pasją racjoniści XVII w. – Kartezjusz, Spinoza, Leibniz, wykorzystując go zarazem do formułowania swych epistemologicznych i ontologicznych tez. Z drugiej strony empiryzm brytyjski, od czasów którego nastąpił rozłam pomiędzy filozofią brytyjską a kontynentalną, zagadnienia poznania doświadczalnego i opisu tego poznania uczynił centrum filozoficznego zainteresowania, nieuchronnie kierując refleksję filozoficzną na język tego opisu. Przełom w podejściu do kwestii języka jako zagadnienia filozoficznego nastąpił w 2. połowie XIX w., zwłaszcza pod wpływem myśli twórcy systemu filozofii pozytywnej, Auguste’a Comte’a. To dla tego filozofa, a potem dla całej myśli uprawianej w nurcie pozytywistycznym, refleksja filozoficzna została zredukowana do zagadnień poznania, utożsamionego z poznaniem naukowym, a w związku z tym do kwestii języka, w szczególności języka nauki oraz zagadnień logiki. Refleksję nad tymi zagadnieniami podjął także neopozytywizm, w tym Koło Wiedeńskie (patrz: **Czym był neopozytywizm?**), pod wpływem swego inspiratora, Ludwiga

Gustav Adolph Spangenberg, *Szkoła Arystotelesa*, fresk (fragment), 1883–1888 r.

Źródło: domena publiczna.

Wittgensteina, a w ślad za nim m.in. szkoła lwowsko-warszawska, zwłaszcza Kazimierz Twardowski czy Alfred Tarski. Kierunki te łączył akcent na doświadczalny charakter poznania świata, niechęć do metafizyki i koncentracja na kwestiach metodologii i języka nauki. Utworzyły one potem szeroki nurt [filozofii języka](#), w której szczególne miejsce zajmuje brytyjska filozofia analityczna. W jej wczesnej fazie reprezentowali ją m.in. George E. Moore czy Bertrand Russell. Późniejsi najważniejsi jej twórcy to m.in. John L. Austin czy Paul Grice.

Określenie filozofii jako „analityczna” odwołuje się do naukowego wzorca badania rzeczywistości – analizy poszczególnych faktów doświadczalnych – jak w przypadku np. mechaniki analitycznej. Założenia filozofii analitycznej były formułowane przeciw wszelkim filozoficznym syntezom – przeciw filozofii „syntetycznej”.

Źródło: Mecanicaunipamplona, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

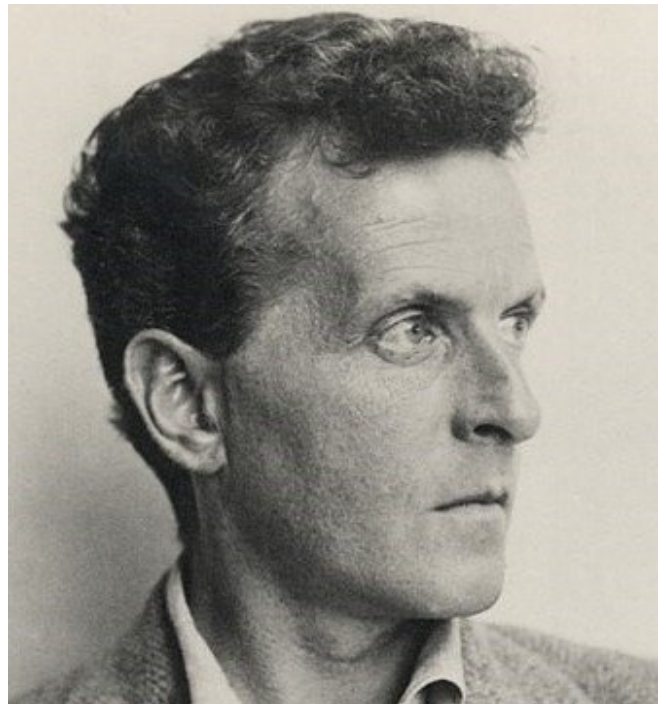
Obszary zagadnień filozofii analitycznej

Filozofia analityczna ogranicza swe zainteresowania do kwestii [metajęzykowych](#), a w szczególności do sprawy znaczeń wyrażeń językowych i ich odniesienia do rzeczywistości, czyli zagadnienia prawdy, a także do zagadnień składni (struktury wypowiedzi językowej). Przyjmuje założenie, że język pełni zasadniczą funkcję w procesach poznawania świata przez ludzi. Uznaje również, że to narzędzie oraz efekty jego użycia mogą być zrozumiałe i dostępne dla każdego. Filozofia analityczna koncentruje się zatem na użyciach języka i jest nie tylko opisem metody, ale i jej zastosowaniem. Stara się doprowadzić rozpatrywane zjawiska językowe, w szczególności jej poszczególne wyrażenia, do takiego poziomu zrozumiałości i precyzji, by służyły trafnemu opisowi rzeczywistości. Analiza zjawisk sprowadzana jest tu do analizy wyrażeń językowych, w których zjawiska te są ujmowane. Filozofia analityczna uznaje zarazem, że jesteśmy w stanie dzięki językowi

dotrzeć do prawdy o rzeczywistości obiektywnej, której językowy opis jest **intersubiektywnie** pojmowalny.

Ludwig Wittgenstein i jego *Traktat logiczno-filozoficzny*

Ludwig Wittgenstein (1889-1951) był prekursorem neopozytywistycznego zwrotu w filozofii europejskiej na początku XX w. Jego *Traktat logiczno-filozoficzny* (1921) był dziełem przełomowym, przynoszącym w efektownej formie zbiór twierdzeń dotyczących w szczególności języka i jego wpływu na poznawanie świata. Píše Wittgenstein m.in.:

Ludwig Wittgenstein (1889–1951)

Źródło: domena publiczna.

((Ludwig Wittgenstein *Tractatus logico-philosophicus*

1. Świat jest wszystkim, co jest faktem.

2. To, co jest faktem – fakt – jest istnieniem stanów rzeczy.

3. Logicznym obrazem faktów jest myśl.

3.031 Mawiano niegdyś, że Bóg może stworzyć wszystko, ale nic, co byłoby sprzeczne z prawami logiki. – Nie potrafilibyśmy bowiem powiedzieć, jak taki „nielogiczny” świat wygląda.

3.032 W języku nie da się przedstawić nic „sprzecznego z logiką” – tak samo jak w geometrii nie da się przedstawić przez współrzędne figury sprzecznej z prawami przestrzeni albo podać współrzędnych punktu, który nie istnieje.

4. Myśl jest to zdanie sensowne.

4.001 Język jest ogółem zdań.

4.002 Człowiek posiada zdolność budowania języków, które pozwalają wyrazić sens – nie mając przy tym pojęcia, co i jak każde słowo oznacza. – Podobnie też mówimy, nie wiedząc, jak wytwarzane są poszczególne głoski.

Język potoczny stanowi część organizmu ludzkiego i jest nie mniej niż on skomplikowany.

Wydobycie logiki języka wprost z języka potocznego jest niepodobieństwem.

Język przesłania myśli. Tak mianowicie, że z zewnętrznej formy szaty nie można wnosić o formie przybranej w nią myśli. Kształtowaniu szaty przyświecają bowiem zgoła inne cele niż ujawnianie formy ciała. Ciche umowy co do rozumienia języka potocznego są niebywale skomplikowane.

4.003 Tezy i pytania, jakie formułowano w kwestiach filozoficznych, są w większości nie fałszywe, lecz nedorzeczne. Stąd też na pytania tego rodzaju nie można w ogóle odpowiedzieć, lecz jedynie stwierdzić ich nedorzeczność. Pytania i tezy filozofów polegają przeważnie na tym, że nie rozumiemy logiki naszego języka.

Są one w rodzaju pytania, czy dobro jest bardziej, czy mniej identyczne niż piękno.

Nic też dziwnego, że najgłębsze problemy nie są właściwie żadnymi problemami.

4.0031 Wszelka filozofia jest „krytyką języka”.

4.112 Celem filozofii jest logiczne rozjaśnianie myśli.

Filozofia nie jest teorią, lecz pewną działalnością.

Dzieło filozoficzne składa się zasadniczo z objaśnień.

Wynikiem filozofii nie są „tezy filozoficzne”, lecz jasność tez.

Myśli skądinąd mętne i niewyraźne filozofia winna rozjaśniać i ostro odgraniczać.

4.114 Filozofia winna wytyczać granice tego, co się da pomyśleć, a tym samym tego, co się pomyśleć nie da.

Winna ona ograniczać od wewnątrz to, co się nie da pomyśleć – przez to, co się pomyśleć daje.

4.115 Przedstawiając jasno to, co wypowiedalne, wskaże [się] to, co niewypowiedalne.

4.116 Cokolwiek da się w ogóle pomyśleć, da się jasno pomyśleć.
Cokolwiek da się wypowiedzieć, da się jasno wypowiedzieć.

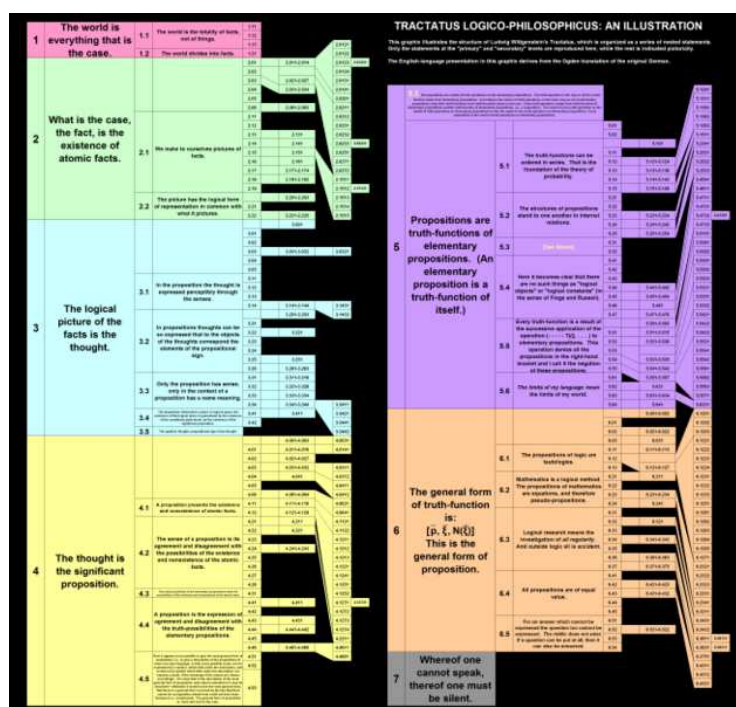
5.6 Granice mego języka wskazują granice mego świata.

7. O czym nie można mówić, o tym trzeba milczeć.

Źródło: Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, tłum. B. Wolniewicz, Warszawa 2012.

Ciekawostka

Struktura tekstu *Traktatu logiczno-filozoficznego* Ludwiga Wittgensteina.

Źródło: MinnesotanUser, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Słownik

desygnat

(łac. *designatus* – oznaczony) przedmiot/zbiór przedmiotów wskazywany przez nazwę: jeden w przypadku nazwy jednostkowej, więcej niż jeden w przypadku nazwy ogólnej

filozofia języka

filozofia skoncentrowana na kwestiach języka, rozumianego zarówno jako narzędzie komunikacji, jak i poznawania świata

intersubiektywność

(łac. *inter* – między, *subiectum* – podmiot) zrozumiałość treści dla różnych podmiotów poznających, dla umysłów różnych ludzi

metajęzyk

język o języku; wypowiedź/zbiór wypowiedzi na temat innych wypowiedzi językowych

nominalizm

(łac. *nominalis* – dotyczący imienia) stanowisko w sporze o uniwersalia (powszechniki), uznające, że pojęcia ogólne mają charakter jedynie językowy, są elementami słownika i nie przysługują im pozajęzykowy byt, desygnaty tych pojęć nie istnieją

sylogizm

(gr. *sylogistos* – wniosek, rozumowanie) schemat wnioskowania dedukcyjnego z przesłanki ogólnej i szczegółowej, najbardziej znanym rodzajem sylogizmu jest sylogizm konstrukcyjny, np. przesłanka ogólna: „Zawsze kiedy pada śnieg, jest ślisko.”; przesłanka szczegółowa: „Dzisiaj pada śnieg.”; wniosek: „Dzisiaj jest ślisko.”

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli i scharakteryzuj filozofię analityczną.

- FILOZOFIA [br]ANALITYCZNA {value=28}
 - analiza poprawności [br]formalnej i rzeczowej [br]wypowiedzi językowych {value=38}
 - analiza poprawności wyrażen [br]językowych {value=48}
 - analiza sensowności, precyzji [br]i trafności wyrażen językowych {value=48}
 - analiza treści językowych {value=38}
 - analiza znaczeń i struktury [br]wyrażen językowych {value=48}
 - analiza zjawisk świata poprzez [br] analizę języka ich opisu {value=48}
 - analiza systemu językowego {value=38}
 - filozofia jako refleksja [br]nad językiem (systemem językowym) [br]i jego użyciem {value=48}
 - język jako podstawowe narzędzie [br] poznania świata {value=48}

Polecenie 2

Na podstawie mapy myśli sformułuj kilka problemów rozważanych przez filozofię analityczną.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Do inspiracji filozofii analitycznej można zaliczyć m.in. ...

☐ średniowieczną scholastykę.

☐ racjonalizm XVII w.

☐ filozofię Arystotelesa.

☐ mistycyzm św. Augustyna.

Ćwiczenie 2

Wspólne dla bezpośrednio poprzedzających filozofię analityczną refleksji Koła Wiedeńskiego i szkoły lwowsko-warszawskiej były m.in. zagadnienia...

☐ podstaw poznania naukowego.

☐ językowego ujęcia doświadczenia świata.

☐ znaczenia wyrażen metafizycznych.

☐ logiki wyrażen językowych.

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj prekursorom filozofii analitycznej charakterystyczne dla nich pojęcia.

Koło Wiedeńskie

uniwersalia

Auguste Comte

poznanie naukowe

scholastyka

sylogizm

Arystoteles

fakty

Ćwiczenie 4

Do podstawowych obszarów zainteresowań filozofii analitycznej należą kwestie...

☐ prawdziwości wyrażeń językowych.

☐ struktury wyrażeń językowych.

☐ estetyki wyrażeń językowych.

☐ znaczeń wyrażeń językowych.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij notatkę dotyczącą filozofii analitycznej.

Filozofia analityczna koncentruje się na regułach wyrażen językowych. Filozofia ta interesuje się zarówno strukturą, jak i tych wyrażen. Uznaje ona, że jesteśmy w stanie dotrzeć do prawdy o rzeczywistości dzięki analizie . Analizując użycie języka w rzeczywistości, filozofia ta dąży do precyzji i trafności w opisywaniu przez język.

świata

analizy

budowy

badaniu

języka

znaczeniami

poznaniu

ewolucją

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj zadanie.

((Ludwig Wittgenstein

Tractatus logico-philosophicus

Tezy i pytania, jakie formułowano w kwestiach filozoficznych, są w większości nie fałszywe, lecz niedorzeczne. Stąd też na pytania tego rodzaju nie można w ogóle odpowiedzieć, lecz jedynie stwierdzić ich niedorzeczność.

Źródło: Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, tłum. B. Wolniewicz, Warszawa 2012.

Jaki stosunek do tradycji filozoficznej wyraża Wittgenstein w powyższym fragmencie?

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj zadanie.

((Ludwig Wittgenstein

Tractatus logico-philosophicus

Granice mego języka wskazują granice mego świata.

Źródło: Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, tłum. B. Wolniewicz, Warszawa 2012.

Jak rozumiesz powyższe zdanie Wittgensteina?

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj zadanie.

((Ludwig Wittgenstein

Tractatus logico-philosophicus

O czym nie można mówić, o tym trzeba milczeć.

Źródło: Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, tłum. B. Wolniewicz, Warszawa 2012.

Czy zgadzasz się z powyższym twierdzeniem Wittgensteina? Uzasadnij odpowiedź.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym zajmuje się filozofia analityczna?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

13. Filozofia analityczna. Uczeń:

1) przedstawia główne idee wczesnej filozofii analitycznej na przykładzie jednego z następujących autorów: George Edward Moore, Bertrand Russell, Ludwig Wittgenstein;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Wskażesz najważniejsze inspiracje filozofii analitycznej.
- Scharakteryzujesz filozofię analityczną.
- Omówisz główne obszary zainteresowania filozofii analitycznej.
- Przeanalizujesz fragmenty *Traktatu logiczno-filozoficznego* Ludwiga Wittgensteina.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;
- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- z użyciem e-podręcznika;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia e-materiał: „Czym zajmuje się filozofia analityczna?” uczestnikom zajęć. Prosi uczniów o przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”. Uczniowie mają za zadanie przygotować przykłady z tekstów kultury oraz z życia ilustrujące zagadnienia związane z tematem lekcji.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie, wyświetla temat lekcji oraz cele. Wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu oraz przykładów przygotowanych przez uczniów.

Faza realizacyjna:

1. **Pytanie problemowe.** W zależności od stopnia przygotowania do lekcji uczniowie zapoznają się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” lub od razu przystępują do pracy. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Czym zajmuje się filozofia analityczna?* Uczniowie dzielą się wstępnie swoimi opiniami, następnie dzielą się na dwie grupy i przez kilka minut przygotowują do dyskusji. Właściwa wymiana opinii nie powinna zająć więcej niż dziesięć minut lekcji, przy czym ostatnie dwie minuty są przeznaczone na podsumowanie dyskusji.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Mapa myśli”, a następnie czyta polecenie: *Zapoznaj się z mapą myśli i scharakteryzuj filozofię analityczną.* Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1–4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 5–7. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Szubka T., *Filozofia analityczna: koncepcje, metody, ograniczenia*, Wrocław 2009.
- Nowaczyk A., *Filozofia analityczna: z dziejów filozofii współczesnej*, Warszawa 2008.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Uczniowie zapoznają się z multimediami w sekcji „Mapa myśli” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.